

זכרון עולם

האשה
החשובה ודפית
צדקה וחסד

מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"

חז"ם סוכר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

מאורות
הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד

ר' משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

מסכת בכורות מ"ד-נ' ♦ עוקצין ג', א' - ג', ו'

בס"ד, כ"א חשוון תשפ"ז

גליון מס' 1432

השבוע בגליון

- ♦ **דחיית פדיון הבן כדי שהאב יקיים את המצווה בעצמו**

♦ **מדוע אין עורכים פדיון הבן בבוקר?**

♦ **"אברהם חנניה בן חנניה ז"ל הוא בכור שלא נפדה"**

♦ **חוב כספי אינו נשמט עקב חוסר אמצעים של הלווה**

♦ **לווה שמבקש להתפלל מנחה לפני שישלם את החוב**

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם

להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

אריה שאג

שאגת אריה אדירה בקעה מן הקרן הצבעוני. האריה התשוש עצם לנצח את עיניו הלאות ופניו של בעליו עטו מסכת אָבֵל אִמִּיתִי ויגוֹן כֵּנָה.

★ ★ ★

אמרו עליו, על ר' זרח, שלא היתה עבודה שלא ניסה בה את כוחו. בימי עלומיו היה שואב מים, אופה, חייט וסנדלר. עיתים עסק במספר מלאכות בעת ובעונה אחת. לימים הפך לעגלון, ובאחת התקופות הוא אף נמנה על בני לוויית של הפריץ, כלומר, היה מכין את הסוס של הפריץ. עד שהוא פוטר בחרי אף, לאחר שהפריץ החליק עם סוסו לתוך שלולית בוץ, באשמתו כמובן.

הוא באמת ניסה הכל, וככל הנראה זו היתה הבעיה שלו. מעולם לא התמיד במלאכתו. משאך היה נתקל בקושי כל שהוא שניערם בדרכו, מיד היה נוטש את תפקידו ואץ רץ בהול לחפש אחר מלאכה אחרת. הוא היה חסר את רוב התכונות הנדרשות לו לאדם, במידה זו או אחרת, כדי לשרוד בעולם. דווקא חסרונן של התכונות הללו, הוא שהובילו להסכים

◀◀

דף מו/א פטר רחם

פדיון הבן מספק

רב מבית מדרשנו סיפר על עצה מעניינת ששמע מפי תלמיד חכם, והמיועדת למקרים שבהם קיים ספק הלכתי, שמחמתו יש לפדות את הבן מספק, אך כמובן, אסור לברך את ברכת הפדיון בשם ובמלכות, שלא תהא ברכה לבטלה, חלילה.

כאשר מלמדים הלכות לילדים, יש ללמדן את הברכות כלשונן במילואן, כולל שם ה', שהרי מצווה רבה היא ללמדם ולחנכם לתורה וליראת שמים (עיי' "שולחן ערוך" או"ח סי' רט"ו סעי' ג' ו"במשנה ברורה" שם). לפיכך, ניתן לייעץ לאב, שיקבץ סביבו מספר מילדי המשפחה, וילמד עמם את ההלכה הבאה ("שולחן ערוך" יו"ד סי' ש"ה סעי' י'): "בשעה שנותן הפדיון לכהן מברך, אקב"ו על פדיון הבן, וחוזר ומברך, שהחייננו...". כאשר הוא יפרט להם את נוסח הברכה כדי ללמדם, ובו בזמן יכוון, כי אם מצוות פדיון הבן הוא עושה, תעלה לו הברכה לשם המצווה.

היו שפקפקו בעצה זו, משום שהיתר זה נאמר על ברכות שהילדים נזקקים להן בתקופת ילדותם, כגון, ברכת הנהנין וכדומה, אך ברכת הפדיון, לכשיזדקקו לה בעתיד, ילמדוה בעצמם כיאה וכיאות שגדולים יהיו.

דף מט/א מת האב בתוך שלושים

דחיית פדיון הבן כדי שהאב יקיים את המצווה בעצמו

משנתנו וגמרתנו עוסקים במצוות התורה, לפדות את הבן הבכור במלאת לו שלושים יום, על ידי הענקת חמשה סלעים לכהן, כנאמר (במדבר יח/טז) "ופדויו מבן חדש תפדה". כאשר נבקש לברר, מתי זמן הפדיון המועדף על התורה, והאם יש חובה לפדות את הבן ביום השלושים דווקא, נמצא כי שתי אפשרויות לפנינו.

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

מרת טובה בורנשטיין ע"ה ב"ר משה אליעזר ז"ל

נלב"ע כ' בחשוון תשנ"ב **תנצב"ה**

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **אריה דוד פינק** ז"ל

ב"ר משה מאיר הכהן ז"ל

נלב"ע כ"ב בחשוון תשס"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **נחמיה פרידר** ז"ל

ב"ר ישראל צבי ז"ל

נלב"ע כ"ה בחשוון תש"ס

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו

ר' ישראל פרידר הי"ו - גבעת שמואל

זעילוי נשמת

הר"ר **יוסף דוד לנדאו** ז"ל

ב"ר יעקב שמעון ז"ל

נלב"ע כ' בחשוון תשל"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידינו הר"ר **אפרים ברנד** זוז"ג מרת **חנה** שיחיו - גבעתיים

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

מרת דבורה בוטנויזר ע"ה ב"ר יששכר אליהו ז"ל נלב"ע כ"ט בחשוון תש"ן ומרת **עליזה פלס** ע"ה ב"ר שמחה (סאלי) ז"ל נלב"ע כ"ו בחשוון תשל"ג

תנצב"ה

הונצחו ע"י ידידינו עו"ד הר"ר **ערן פלס** ומשפ' שיחיו - בני ברק

הדוחה את פדיון הבן מבטל מצוות עשה? יש סוברים, כי על האב למהר ולפדות את בנו ביום השלושים, ואם אינו עושה כן, בכל יום ויום הוא מבטל מצוות עשה מן התורה, שהתורה הקפידה על כך שהבכור ייפדה מוקדם ככל האפשר. אם לא ביום השלושים, אזי ביום שלאחריו, וכן הלאה ("תניא רבתי" סי' צ"ח, "לבוש" או"ח סי' תקנ"א סעי' י"ז, וראה שו"ת חלקת יעקב ח"א סי' פ"ח).

יש אומרים, כי לא ציינה התורה את מועד שלושים הימים, אלא כדי להודיע שאין לפדותו בטרם מלאת לו שלושים יום. ברם, אין חובה לפדותו דווקא ביום השלושים. כמובן, כי ככל מצוות התורה, "זריזין מקדימין למצוות", אך המאחר ממועד זה, אינו נחשב כמבטל מצוות עשה מן התורה. ה"חניון" (מצווה שצ"ב) נוקט בדעה זו וכותב: "ואף על פי שאין למצווה זו זמן קבוע, דבכל שעתא ושעתא אחר שלושים יום זמנה היא [- שבכל שעה שלאחר מלאת שלושים יום, הוא זמן המצווה -], אף על פי כן, חכם לב יקח מצות, ויקדים ויעשה אותן מיד שאפשר לו" (וכן נוקטים היראים מצווה שצ"ג, וה"תרומת הדשן" סי' רל"ג, ומהרי"ט אלגאזי ה'ל' בכורות פ"א אות י"ד, וראה גם שו"ת "צפנת פענח" ח"ב סי' ע"ה ושו"ת "אבני נזר" י"ד סי' שצ"ה ושו"ת מהר"י פוזנא סי' ע"א העומדים בשיטה זו).

נידון זה אינו בהגדרת המצווה בלבד, אלא השלכות הלכתיות שונות נובעות ממנו, ונציין אחת מהן מעשה ביהודי שגוייס בעל כורחו לצבא נוכרי, כשהוא מותיר אחריו בבית תינוק רך הזקוק לפדיון הבן. מפקדיו לא הואילו לשחררו כדי לקיים את המצווה, והוא התלבט, אם ימנה שליח אשר יפדה את בנו בשליחותו, או שמא ימתין עד אשר ישוחרר מן הצבא ויקיים את המצווה בעצמו.

בעל ה"חלקת יעקב" (שם) מפלפל בארוכה בשאלה זו. מחד, בעל הפדיון מבקש לקיים את המצווה במו ידיו, שכלל ידוע הוא "מצווה בו יותר מבשלוcho" (קידושין מא/א). מאידך, יש לקיים את המצווה בהקדם האפשרי, ובכן, דחיפותו של הקדם אפשרי זה, תלוי ועומד בין שתי השיטות. אם דחיית המצווה נחשבת ביטול עשה, חובה לפדות את הבן מיד על ידי שליח. ברם, אם זמן המצווה הוא מיום השלושים ואילך, ומשום זריזין מקדימין ראוי להקדים את קיום המצווה, אך הדוחה את קיומה אינו נחשב כמבטל עשה, אזי, לזמן מועט ניתן לדחות את הפדיון. אמנם, לזמן מרובה אין לדחותו, מאחר שאין אדם יודע אלו אירועים עלולים להתגרש עליו עד שהמצווה תבטל לחלוטין, חלילה [עיי"ש את המקור לחילוק זה].

לדעת רוב הפוסקים, הדוחה את פדיון הבן אינו מבטל מצווה מן התורה. אחת הראיות המוצקות לדעה זו, מבוססת על הוראת ה"שולחן ערוך", כי אין עורכים פדיון הבן בשבת. שהנה, חכמים אסרו לבצע בשבת פעולות הנדמות כמשא ומתן. בפדיון הבן, האב נותן לכהן כסף, או חפץ שווה ערך לחמשה סלעים, ולפיכך ה"שולחן ערוך" (או"ח סי' של"ט סעי' ד') פוסק, כי אין פודים את הבן בשבת. לו הדוחה את פדיון הבן היה מבטל מצווה מן התורה, ברי כי אין לדחות את המצווה, שרבנן לא גזרו איסור זה כאשר על ידו נדחת מצווה מן התורה, אך אם הדחיה אינה מבטלת את המצווה, שזמנה הוא בכל עת ובכל מועד, מובן כי ניתן לדחות את הפדיון ולא לעורכו בשבת קודש (שו"ת "חלקת יעקב" שם. ועיי' "ערוך השולחן" י"ד סי' ש"ה סעי' מ"ד, ועיי' מה שציין עוד בשו"ת "ביע אומר" י"ד ח"ו סי' כ"ו).

דף מט/א - נא/ב שלושים יום

מדוע אין עורכים פדיון הבן בבוקר?

מי מבין הקוראים שהשתתף במעמד פדיון הבן, הוזמן מן הסתם לשעות הצהריות, בשונה מברית מילה המתקיימת בשעות הבוקר, ויש המהדרים לעשותה אף בשעות הבוקר המוקדמות, שונה הוא הדבר בפדיון הבן. מדוע?

הבה נעמוד על הזמן המדויק שממנו ואילך יש לפדות את הבן הבכור.

בדפים אלו אנו למדים חזור ושנה, כי חובת פדיון הבן חלה, עם מלאת שלושים יום לבכור הנולד. מקור הלכה זו מן הנאמר (במדבר יח/טז) "ופדויו מן חודש תפדה". לשון משנתנו, גמרתנו ולשון הפוסקים הוא, כי מצוות פדיון הבן חלה במלאת 'שלושים' יום. הב"ח והש"ך חידשו הלכה מחודשת ביותר לגבי מועד מצוות פדיון הבן, וכדי להבינה עלינו לבדוק 'חודש' מהו.

'חודש' מהו: פירוש המילה 'חודש' הוא מלשון התחדשות. הלבנה מסתובבת סביב כדור הארץ, ומשך כל סיבוב הוא עשרים ותשעה יום, שתיים עשרה שעות, ארבעים ושתיים דקות שלש שניות ושליש השניה, או בקיצור, כ"ט [יום], "ב [שעות], תשצ"ג [חלקים]. הדין היה נותן, שעם חידוש הסיבוב, יתחלפו החודשים, פעם בבוקר, פעם בצהריים, או באמצע הלילה, כפי זמן השלמת הסיבוב והתחלת הסיבוב החדש. ברם, חז"ל דרשו מן הפסוק (מגילה ה/א), כי אין לחצות את ימיו של החודש, אלא עליהם להיות שלמים. בלוח השנה העברי, יש חודשים בני עשרים ותשעה ימים, ויש חודשים בני שלושים ימים, מפאת הצורך לסדר את הלוח העברי ולהתאימו עם מחזור החמה, אך לא נאריך בכך כעת, כי הדבר אינו נזקק למאמרו. סופו של דבר, ימי החודש שלמים, עשרים ותשעה ימים שלמים, או שלושים ימים שלמים.

נשוב ל"פדויו מן חודש תפדה" של פדיון הבן.

נוכחנו, כי 'חודש' הוא זמן השלמת סיבוב הירח סביב כדור הארץ. הוי אומר, התורה קובעת, כי 29 יום, 12 שעות, 42 דקות ו 3 שניות לאחר לידת הבכור, חלה מצוות פדיון הבן. מדוע, איפוא, יש להמתין שלושים יום?

לקבל על עצמו את המשימה המוזרה ביותר שעליה שמע מימיו, והוא שמע הרבה כאלו.

פעם, נזכר בחיור, שילמו לו כסף, כדי לפרוץ במחאות כפיים סוערות בסיום נאומו של נכבד מסוים, ולסחוף אחריו בקריאות את הקהל המנומנם. לימים, הציעו לו להתחזות לעשיר, הלבשוהו מחלצות, ליווהו במשרתים, ותפקידו הסתכם בשיבה ב"מדרח" שהיה צריך למלאותו במכובדים. לא משנה. המשימה שהוטלה הפעם על כתפיו, ולמען האמת, על כל גופו, היתה משונה להחריד, וזו הפעם הראשונה בחייו, שהוא הסתפק באמת אם ליטול על עצמו את המשרה. אך הכסף הרב שהוצע לו, וחיסרון הממון שבכיסו, חברו יחדיו לכדי גיבוש החלטה כי הוא ייאות להצעה.

הכל החל בשאגה אדירה של אריה, שבקעה באמצע הלילה מקרון צבעוני שניצב בפאתי העיר. צועני נודד נראה יוצא מקרון כשהוא ממרר בבכי האריה הזקן עצם את עיניו לנצח. כה רבות עמל על ההכנות לתצוגת הקרקס האמורה להיערך בחצות היום, ועתה, מלך החיות, הוותיק והמנוסה שבהן, התפגר לפתע, ללא הודעה מוקדמת.

הלילה עדיין שלט ברקיע. הוא התיישב על מחצלת שפרס, ובהה באפילה ביגון. גם אם ימהר לרכוש אריה ממקור כלשהו, לא יבא בכך כל פתרון עבורו. לו התצוגה הקרבה היתה הופעה רגילה, ניהא. עד הצהרים היה סיפק בידו לאמן את האריה, ירצה או לא ירצה, לקפוץ דרך חישוק ברזל מלובן, ולנתר לגובה. האנשים אינם זקוקים ליותר מכן. דא עקא, שההופעה המיועדת למחר, משותפת לו ולקרקס מתחרה, שהתאחדו באופן חד פעמי, להופעה משותפת ומיוחדת. ראש העיר הוא שיזם את המפגש הנדיר, לרגל חגיגות המאה לייסוד העיר. התזמורת הסימפונית של העירייה נגנן מארש מלהיב, והאריה אמורים לפזז בצעדים מתואמים, לצלילי התזמורת.

חדשים ארוכים הוא השקיע באימון האריה. בנו אחז חוצצרה, וניסה לחקות את הלחן של המארש, והוא, במו ידיו, אחז את האריה, הובילו בעדינות כחתר לחופתו, דרך קיום ופסים בולטים שסימן על הקרקע, כדי לאלף אותו כדבעי.

האריה הפתיע אותו בכישרונו המוזיקלי. שביעות רצון ניכרה על פרוצופו של בעל החיים האתלטי. אך היו נשמעים צלילי המארש, היה האריה רץ ומתייצב ליד ארגז האביזרים, ממתיין בסבלנות עד שאדוני יכרוך פפיון סביב צווארו, ואחר היה צועד עליות אל משטחי האימונים, כשהוא מכשכש בזנבו המלכותי **הוא** מת. האריה. עתה, כל הכבוד והיקר ינתן לבעל הקרקס המתחרה, בעוד עיניו כלות.

הצועני התרומם ופנה העירה להטביע את יגונו במשקה. בעל בית המרזח נודע בקשריו הטובים עם אנשים שונים, ועוד יותר התפרסם בזכות רעיונותיו המקוריים. איש לא ישכח כיצד ארגן הפגנת ענק של אלף ילדים מול ביתו של מושל המחוז, כנגד העלאת מיסים. הוא ועוזריו תקעו בידיו של כל ילד שלט ענק, ותהלוכת השלטים צעדה אל מול חלונו של השר, שלא הצליח לראות את הזאטוטים שחיכו מאחורי שלטי הענק.

הצועני הניח את כף רגלו על מפתן דלת בית המרזח ועיניו שידרו מצוקה, מן הסוג שבעל בית המרזח הפך למקור פרנסה צדדי.

יד תומכת סעדה את זרועו והובילה אותו לעבר שולחן פינת. בהינף יד הורה בעל בית המרזח למלצר, להגיש אל השולחן שני כוסות משקה חריף, שיש בו כדי להפיח חיים בגווייה.

לאחר רבע שעה של חיוכים והתפרצויות פליאה של הצועני, שולשלו מספר מעות נוצצות לידו הכסותנית של בעל בית המרזח, והשניים יצאו לעבר ביתו של ר' זרח.

ר' זרח השכים זה מכבר. מובטל וחסר מעש היה, וזה שנים שלא מצא טעם בשינה הגונה. בליל-קיץ חם ומבהיל זה, יושב היה ר' זרח בחצרו, שרוע למצאה, ועוקב אחר מעופו של הגחלילית שחגו מולו ומסביבו, קול פסיעותיהם של השניים הקפיץ אותו ממקומו באחת. למראה הצועני ליבו החסיר פעימה ורק משגלה לעיניו בעל בית המרזח, נשימתו שבה אליו, לסירוגין.

בכך נחלקו הפוסקים.

לדעת הב"ח אכן זמן פדיון הבן הוא לאחר חלוף תקופת זמן של חודש מחודשי הלבנה! ואילו הגמרא האומרת 'שלושים' יום, אינה מתכוונת בדווקא לשלושים יום. הש"ך (ס"ק ט') מסכים לדבריו, וגם בראשונים מובאת דעה זו (כאמור מהיראים, וכן הוא באשכול ח"ב עמ' קל"ט).

ואילו פוסקים אחרים ("מגן אברהם" סי' של"ט ס"ק ח' ומגדל עוז ומהירעב"ץ קל"ג ג' אות ט' ו"ערוך השולחן" סי' ש"ח סעי' מ"ב) חולקים על כך מכל וכל. לדעתם, ההלכה שאין לחצות את ימיו של החודש, אינה מתייחסת לסידור חודשי השנה בלבד, אלא לכל מקום שהתורה השתמשה במילה 'חודש'. לפיכך, גם בפדיון הבן, יש להמתין שלושים ימים, משום שאין לחצות את ימיו של החודש ולפדות את הבן במלאת עשרים ותשעה יום ומחצה (עיי' במג"א שהוכיח את דבריו, ועיי' ב"ערוך השולחן" שם). כדעה זו נקטו רוב הפוסקים (עיי' "משנה ברורה" סי' של"ט ס"ק כ"ח ושעה"צ שם ובשורת "אגרות משה" יו"ד ח"א סי' קצ"ו).

לכאורה, חידושו של הב"ח הוא, שניתן להקדים את זמן הפדיון. ברם, במקרים מסויימים, לפי שיטת הב"ח יש דווקא לדחות את מועד קיום הפדיון. במה דברים אמורים? ובכן, חישוב יום הפדיון, הוא לעולם ארבעה שבועות ושני ימים לאחר הלידה. בכור שנולד ביום ראשון, ייפדה ביום שלישי. יום א' שלאחר ארבעה שבועות הוא היום העשרים ותשעה ללידתו, יום ב' הוא היום השלושים, ובתום היום השלושים, היינו: כניסת יום השלושים ואחד, הלא הוא יום שלישי, יחול מועד פדיונו.

והנה, בכור שנולד ביום א' סמוך לשקיעה, מתחיל למנות את יומו השני עלי חלד, עם רדת ליל יום ב'. בהגיע ליל יום ג' המיוחל - יום הפדיון, עדיין לא מלאו לתינוק עשרים ותשעה וחצי ימים, ולפי הש"ך והב"ח עוד לא חל מועד פדיונו!

יש שכתבו, כי זהו המקור למנהג האשכנזים להמנע מקיום מצוות פדיון הבן בלילה, כדי להמנע מפדיון תינוקות שנולדו לפני השקיעה ועוד לא הגיע מועד מצוותם לפי הב"ח והש"ך, שלכתחילה ראוי לחוש לשיטתם (עיי' "פתחי תשובה" יו"ד סי' ש"ה ס"ק י"ז). זהו הטעם לכך שאין מזדרזים לפדות את הבן בבוקר, אלא בשעות הצהריים, משום שבמדינות שונות בימי הקיץ השמש שוקעת בשעה מאד מאוחרת, ופעמים שאפילו בבוקר עוד לא מלאו לתינוק עשרים ותשעה יום ומחצה (ראה "אוצר פדיון הבן" ח"א עמ' שמ"ו, ועיי' ש"ש עמ' שני"א טעמים נוספים) [ראה עוד, "מאורות הדף היומי" כרך ג' כתובות דף ה, ונזיר דף ה].

דף מט/א נא/ב

"אברהם חנניה בן חנניה ז"ל הוא בכור שלא נפדה"

ילד חמד, היה מהלך בסמטאותיה וברחובותיה של ירושלים לפני כמאה שנים, כשהוא עונד טס של כסף שעליו כתוב, כי אברהם חנניה בן חנניה ז"ל הוא בכור שלא נפדה, ועליו לפדות את עצמו לכשיגדיל יתום היה הילד ואביו הסתלק לבית עולמו בטרם הספיק לפדות את אברהם חנניה, שנקרא על שם אביו ומכך אנו למדים כי גם למולו לא זכה. טס הכסף נתלה על צווארו בהוראת הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, אשר ציווה על אמו להשיג כי לא יסור טס זה מעמו בכל עת ובכל שעה עד אשר ייפדה, ואף קרא לסופר, הורה לו ליטול גליון נאה ולכתוב עליו באותיות זהב את הנוסח הבא: **"וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם (במדבר טו/לט). הלוו הזה יהיה לי לזכרון, אני אברהם חנניה בן חנניה זצ"ל מזכרון טוביה דפה עיה"ק ירושלים תו"ב, בכור אנוכי, פטר רחם לאמי מורתי מרת יענטע רחל תחי', ועוד לא נפדתי, נולדתי ביום ח"י סיון שנת ה'תרס"ו, וכשאזכה בחסדו יתברך להיות בר מצוה, היינו ביום ח"י סיון שנת ה'תרע"ט הבעל"ט, אז אקיים בנפשי מצות פדיון בכור. ויהי רצון שהכהן שיקבל פדיוני יהיה הכהן הגדול אשר יכהן אז פאר בבית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן ואמן".** שלט זה יועד לשמש כמזכרת נוספת ליתום, שעליו לפדות את עצמו.

לפי מנהג זה, אין פודים את הזקוק לפדיון, אלא ממתינים לו שיגדל ויפדה את עצמו.

למעשה, הדבר אינו מוסכם על כל הפוסקים, וקיימת מחלוקת בדבר.

מצוות פדיון הבן מוטלת על אבי הבן, ולדעת ראשונים רבים, המצווה אינה משה מן האב גם לאחר שבנו הגדיל ועדיין לא נפדה (עיי' "חינוך" מצווה שצ"ב וש"ת הרשב"א ח"ב סי' שכ"א). עם זאת, חובת האב אינה פוטרת את הבן לפדות את עצמו, אם נוכח שאביו אינו עושה כן (קידושין כט/א).

כאשר אביו של התינוק נפטר, קיימת מחלוקת רבתי בין הפוסקים כיצד לנהוג. הש"ך (סי' ש"ה ס"ק כ' סבור, כי "יותר טוב לפדותו על ידי בית דין". הט"ז (שם, ס"ק י"א) טוען נגדו, כי על ידי כך מפסידים את הקטן מן המצווה, שכיום מונחת בחיקו מצוות פדיון שבידו לקיימה לכשיגדל. לפיכך, פוסקים רבים אימצו את המנהג המובא ברמ"א (שם סעי' ט"ו), כי יש לתלות טס של כסף על צוואר התינוק, להזכירו לפדות את עצמו לכשיגדל, לבל יבטל, חלילה, מצוות עשה זו (וע"ע "אוצר פדיון הבן" פ"ח סעי' ד-ה).

לפיכך, כאשר אביו של חנניה הקטן נפטר, הגר"ש סלנט זצ"ל קרא לאמו, ביקש הימנה להביא לפניו כף של כסף, ומסרה לצורך שרידד הימנה טס וכתב עליו את הנוסח המובא בתחילת המאמר. בנוסף על כל זאת, ביום השלושים להולדת חנניה, זימן הגר"ש סלנט זצ"ל עשרה כהנים לפניו, והודיע להם, כי בכור זה אינו פדוי. לא לחינם הוא נהג כן. בגמרא (כתובות ז/ב) מבואר, כי הרוצה לפרסם דבר, יכריזהו בפני עשרה. דווקא כהנים הוא זימן לפניו, משום שלהם זכות הממון בחמשת סלעי הפדיון, והוא הודיע להם על זכותם זו. את השלט הנאה הוא הורה לכתוב, כדי לענות בכך על טענות שהועלו, כי יש לחשוש שטס הכסף יאבד ויישכח. לפיכך, הורה לתלות את השלט במקום בולט.

שב ר' זרח, שב, באנו אליך עם הצעה, מפתה, שאין דוגמתה.

- עכשיו? באמצע הלילה?

כן. דווקא עכשיו, באמצע הלילה. שאף אחד לא ישמע.

רוח חרישית רפרפה את עלי האילן הגבוה, בשעה שהשניים פרשו את ההצעה לפני זרח ההמום. הוא סובב את כובעו על ראשו כעשירים פעם טרם מצא מילים בפיו, וכל שהיה מסוגל לפלוט לבסוף, היה: "משוגעים".

הצועני החל לסגת אחורנית, אך בעל בית המרוח הושיבו בטיפחת כתף, והחל לדבר על לבו של זרח. ראה, זרח'קה. אנחנו נעמוד מהצד, עם חץ וקשת, רובה ורומח, סכין וחרב. נגן עליך מכל רע, נשמור עליך מכל פגע, ואל תשכח את השכר העצום שיפול בחלקך אם תיאות למשימה.

זרח ביקש מהם שיניחו אותו לנפשו וישונו בעוד שעה. אך הסתלקו החל זרח מקפץ ברחבת חצרו, אלף וחמש מאות רובל, לאו מילתא זוטרתא היא, בשביל חצי שעת עבודה! כמעט העיר את זוגתו כדי לספר לה על הגורל המופלא, אך מיד חזר בו. לו רק תדע שמץ מן העומד להתרחש, תכלא אותו בחדרו עד יעבור זעם. היא לא תסכים בשום אופן. יותר טוב שלא תדע מאומה.

כעבור שעה, חזרו השניים קצרי רוח.

- נו, זרח.

- אינני יודע.

- אלפיים רובל, פתח הצועני את פיו.

-שוק, נוף בו בעל בית המרוח, אם אינו רוצה, נציע את התפקיד לאחרים.

זרח הסכים.

לך לישון, הורה לו הצועני, ומחר בבוקר תבוא אל הקרון שלי, שם, ליד הנהר.

הבוקר אור. זרח מצא את עצמו פוסע בזהירות בין ערב רב של בעלי חיים אדישים. גוויית האריה המת נחה בפינת הקרון, עורה מופשט מעליה, וגדודי זבובים ממריאים ממנה ונוחתים עליה ללא הרף. עור האריה, מדיף צחנה עזה, ניצב מתוח על כלונסאות במרכז החדר. בכונה תחילה לא ניקיתי אותו, הסביר הצועני, כדי שהאריה של בעל הקרקע השני לא יבחין בשינוי. שינוי של זרח החלו נוקשות בקול רם, והצועני הפטיר כי לא איכפת לו ששינוי רועדות, כל עוד רגליו יציבות.

זרח הולבש אחר כבוד בעור האריה המת, והצועני פנה לקרון אחר כדי להביא שמיות וכרים נוספים, אותם דחס זה אחר זה לחלל שבין עורו הענק של האריה, לגופו הצנום של זרח.

במשך שעה ארוכה עמד הצועני וחיקה את הילוכו של האריה, כשר' זרח מביט בו בעודו חנוט בכרים ובכסותיו ובעור האריה, ומנסה לחקותו, בהצלחה יחסית - לטעמו של הצועני, ובאופן מושלם - לטעמו של בעל בית המרוח, שהביט משועשע מן הצד.

נותנה רביה אחת שעליה לא נתנו את הדעת, כיצד האריה החדש יכשכש בזנבו. לבסוף, בעצה משותפת, הם הצליחו להשחיל עכבר צעיר לזנב הריק, והלה קיפץ שם בבהלה, מטלטל את הזנב אנה ואנה.

קול נהמה עלה מחציו האחר של הקרקס, ולאחר שהייה קצרה, הפכה הנהמה לשאגה אדירה, איומה ונוראה. חלחלה עצומה אחזה בקהל שנאסף לצפות בקרקס, אך הם התעשתו ומחאו כפיים מאחורי הגדר הגבוהה. ההצגה עומדת להתחיל. הצועני לא טמן את ראשו בחול, וחיש מהר הכניס את ראשו לתוך חבית עץ ריקה והחל שואג בקול רם ונישא. שוב נשמעו מחיאות כפיים סוערות.

זרח עמד להתעלף. אולי, הציג בקול רועד, כשעיניו התכולות מבצבצות מבעד חוטמו של האריה, אולי, כל אריה ירקוד סולו לבד? אל תפחד, טפח הצועני על גבו, ונהמה נוספת הריעדה את החלל.

שני האריות ניצבו מאחורי השערים שמשני צידי המגרש, התזמורת כבר החלה לנגן את המארש, והאריה המתחרה קיפץ קלות ונענע את ראשו מצד לצד. הקהל קיבל אותו בצחוק גועה.

שני השערים נפתחו, ושני האריות פסעו זה לעבר זה, על שטיח אדום שנפרס לאורך המגרש. ר' זרח זחל על ארבע ונמנע מלהביט אל תוך עיניו המפחידות של האריה שהלך מולו. חצרוץ קצר

רושמי קורות העיתים מציינים בהשתאות, כי עד יום בר המצווה של חנניה, הסתלקו תשעה מן הכהנים לגנזי מרומים וכהן אחד בלבד נותר (תורת רבינו שמואל סלנט, ח"א שמה-שמו).

דף מט/ב הכל מודים היכא דליכא אלו חמש סלעים

מצוות פדיון הבן - חוב ממוני לכהן

מה יעשה אדם, יהודי, בכור, פטר רחם, שלא נפדה על ידי אביו - יפדה את עצמו בחמשה סלעים. ומה יעשה אותו אדם אם יש לו חמשה סלעים בלבד, ונולד לו בן בכור, היפדה את עצמו או את בנו? שאלה זו מעלה גמרתנו הקובעת: "הכל מודים... הוא קודם לבנו".

אין לבזבז יותר מחומש על מצווה: הכל מכירים את הכלל המפורסם "המבזבז, אל יבזבז יותר מחומש", הנאמר לגבי צדקה, והנקבע גם לגבי הוזלת ממון על קיום מצוות (רמ"א סי' תרנ"ו ועיי"ש "משנה ברורה" ס"ק ז'), ולפיו, אדם אינו מחוייב להוֹזִיל מממונו יותר מחומש על קיום מצוות, שמא יעני ויצטרך לבריות. משכך, יש להבין, מדוע יהודי זה חייב לפדות את עצמו או את בנו, אם כל שיש לו הוא חמשה סלעים? [עיי' "חזון איש" קידושין על דף כט/ב, שבהכרח מדובר על מי שאין לו נכסים נוספים].

שאלה זו הטרידה פוסקים רבים, ביניהם את ה"משנה ברורה" (שם) המנסה ליישב, כי ההגבלה האמורה מתייחסת למקרה שבו המחיר הנדרש לקיום המצווה מופרז, כגון, אתרוג שדורשים מחיר מפולפל תמורתו וכדומה, אזי, אין האדם צריך לבזבז על המצווה יותר מחמישית מן הממון המצוי ברשותו. ברם, מצוות פדיון הבן קבועה בתורה, חמשה סלעים, מחירה אינה גבוהה או מפולפל, שהוא קצוב ממעמד הר סיני, ויתכן שהגבלת החומש לא הוטלה במקרה זה (עיי' שדחה הסבר זה, וכתב הסבר אחר ב"ביאור הלכה" שם ד"ה אפילו). ישנם דרכים נוספות ליישוב קושיה זו.

חוב כספי אינו נשטט עקב חוסר אמצעים של הלווה: בעל ה"חזון איש" זצ"ל (שם) מבאר את הדברים באופן המשמיט את הבסיס לקושיה. שאלתנו עולה מתוך הנחה, כי מצוות פדיון הבן כמוה כמצוות אתרוג, מצה ועוד. אולם, קיים חילוק מהותי ביניהן. מצוות פדיון הבן אוצרת בתוכה חוב כלפי שבט הכהונה, אביו של הבכור, ואחר כך הבכור בעצמו - אם לא נפדה, חייבים חמשה סלעים לכהן. נמצא, שלפנינו מצווה בעלת היבט ממוני. כלום אדם החייב ממון לחבירו יכול להשתמט הימנו בתואנה, כי "המבזבז אל יבזבז יותר מחומש"?... אם אתה חייב, פרע את חובך! [עיי"ש מה שהאריך עוד בנידון זה, ועיי' ספר "הערות" מהגר"ש אלישיב זצ"ל שם].

לווה שמבקש להתפלל מנחה לפני שישלם את החוב: חובה להשלים את הגדרה זו על ידי המעשה המרתק הבא. מעשה בגאון רבי שלמה היימן זצ"ל, ראש ישיבת רמב"ם שבילנא, שהוזמן לבוֹבְרִיסק לפדיון הבן. השעה התאחרה, ומי מהנוכחים הציע, להקדים ולהתפלל לפני קיום מצוות פדיון הבן, כשטענתו בפיו: תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם. רבי שלמה דחה את דבריו על אתר. הכלל תדיר ושאינו תדיר תקף לגבי מצוות, לא לגבי חובות ממוניים. ומניין לנו שפדיון הבן הוא חוב ממוני, שאל רבי שלמה היימן והשיב מיד, הנה, נכסיו של האב משועבדים למתן חמשה סלעים לכהן, גם לאחר מותו של האב (לעיל מח/א). לו היתה מוטלת עליו מצווה בלבד, משמת היה על השעבוד לפקוע. מוכח, איפוא, כי פדיון הבן הוא חוב ממוני. מעתה, תארו לעצמכם, שח רבי שלמה לבאי הפדיון, שלוהה הנתבע על ידי המלווה לשלם את חובו, יטען כי תחילה עליו ללכת להתפלל, שתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם... מצוות פדיון הבן, למדנו, איפוא, היא חוב ממוני כלפי הכהן (חידושי רבי שלמה, קידושין סי' ג', עיי"ש שהגר"ח מבריסק זצ"ל הסכים לכך).

יש להבדיל בין מצווה שמהותה תשלום, לתשלום שניתן כאמצעי למצווה: הגאון רבי ירחמיאל גרשון אידלשטיין זצ"ל, רבה של שומייאץ (חידושי בן אריה סי' ט'), העלה סברה יפה לחלק בין מצוות פדיון הבן לשאר מצוות. חז"ל הגבילו את הוזלת הממון לצורך קיום המצוות. אכן, אולם, כל האמור הוא ביחס ל'הכשר מצווה', שהנה, הקונה מצה או הרוכש אתרוג, אינו מקיים את המצווה, זו תתקיים בעת אכילת המצה ובעת נענוע האתרוג. על כך אמרו חכמים, הדרך אל המצווה, תסלל על ידי הוזלת חמישית מן הממון בלבד, לא יותר. אולם, כאשר הוזלת הממון היא בעצמה המצווה, נתינת חמשה סלעים לכהן - היעלה על הדעת להגביל את קיום המצווה עצמה?

סברה יפה, אך לכאורה, עדיין יש מקום לערער עליה. שכן, מקור הדין ש"המבזבז אל יבזבז יותר מחומש" נאמר לגבי מצוות צדקה, שאף היא גופה נתינת ממון, שעל ידי מתן המעות מתקיימת המצווה... ובכל זאת אמרו חכמים, לא לבזבז עליה יותר מחומש.

[בעל ה"בן אריה" נתן דעתו על שאלה זו והוא משיב בחילוק דק ומעניין, המבדיל בין מצוות צדקה למצוות פדיון הבן. מהותה של מצוות הצדקה היא דאגה לעניים, והיא אם עשירים אחרים דאגו לעניים, אין חובת צדקה. לעומת זאת, חובת פדיון הבן מוטלת על גוף החייב לפדותו, האב, או הבן לכשיגדל, לפיכך, אף על פי שנאמר, כי אין לבזבז יותר מחומש על מצוות צדקה, האמור הוא במצווה שאינה חובת גברא אלא מותנית במטרה - ביטול עניות, ויתכן שעל צוות פדיון הבן, יש לבזבז יותר מחומש].

וחד נשמע לפתע, ותזמורת המנגנים החלה לנגן את הבית השני, שהיה סוער במיוחד, ובמהלכו היה על האריות לחולל בסחרחורת זה לעומת זה. ר' זרח חש כי נשמתו עומדת להפדך מגופו, ומחשבות מדכאות חלפו במוחו, מה רע עולל, עד כדי כך שנגזר עליו למות בשינוי של אריה, בתוך עור של אריה שהתפגר. דמו אזל מפניו, לבו פעם באיטיות, והוא כמעט לא שם לב למתרחש. יותר טוב למות מהתקפת לב, הרגיע את עצמו, מאשר להיטרף בשינוי של האריה האימתני שהמשיך לצעוד לעומתו. וידוי, הזכיר לעצמו ר' זרח, הגיע הזמן לומר וידוי. שני האריות המשיכו לצעוד האחד מול השני. לפתע, התרוממו שניהם באחת, ופתחו בזעקה אדירה: "שמע ישראל". ר' זרח וה'אריה' השני צנחו מעולפים על הקרקע, כל אחד מהם מזועזע מן העובדה שאריה אומר 'שמע ישראל'. רק זנבו של ר' זרח הוסיף להתרוצץ תזזיתית.

אם רק נתבונן על קשיים הנערמים לפנינו, באותו מבט שבו אנו מזכים את הקשיים שכבר מאחורינו, הכל יראה אחרת, סיכם מגיד השיעור את דבריו, לשביעות רצון מאזיניו. רבים הם המכשולים הנערמים על דרכנו, והנדרשים בעינינו כעצומים, בעוד אינם אלא בועת אוויר צבעוני. כמובן, לא הכל קל, לא הכל פשוט. אך לפחות, יש להעניק לזמן הזדמנות, וברוב המקרים מתברר כי לא הכל כל כך נורא. לפיכך, עלינו להחליט, כל אחד בליבו פנימה, סיים מגיד השיעור, כי גם בהתרגש עלינו קושי שבעטיו נדמה לנו שחובה עלינו לחדול מהשתתפות בשיעור, נדחה את ההחלטה הרת הגורל, ביום, שלוש ימים, שבוע. כדי שלא נצטער אחר כך על דברים שכלל לא היו צריכים להתרחש

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף מה/א ומצאו בה מאתים וחמשים ושנים
נר לאחד נר למאתים וחמשים
בפוסקים מוזכר להדליק ביום הכיפורים נר עבור כל אדם (עיי' "שולחן ערוך" אורח חיים סימן תר"י סעיף ד' ו"משנה ברורה" ס"ק י"א). ה"מגן אברהם" (ס"ק ג') מביא מהמהר"ל, שעל אשה אין להדליק, ומדוע? עניינו של ה'נר' שהוא נגד רמ"ח אברים והרוח והנשמה, ובסך הכל מאתים וחמשים, כחשבון המילה 'נר'. מאחר שלאשה מאתים חמשים ושנים אברים, אין תועלת ב'נר' עבורה... (עיי"ש בהג' הגרעק"א והחת"ס, וע"ע במאורות הדף היומי לב"ב סט/א).

לעילוי נשמת

הר"ר **יעקב לנגה** ז"ל

ב"ר מרדכי ז"ל

נלב"ע כ"ז חשוון תשפ"א

תנצב"ה

לעילוי נשמת

הר"ר **מאיר וסרצ'וב** ז"ל ב"ר אברהם ז"ל

נלב"ע כ' בחשוון תשל"ט **תנצב"ה**

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

